

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ ÁLTAL AKKREDITÁLT NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2569/2020. számú ügyben
az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete látogatásával
összefüggésben

*Előadó: Dr. Gilányi Eszter
Dr. Rostás Rita Ágnes*

Érintett szervek:
- az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete

2020.

**Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
jelentése
az AJB-2569/2020. számú ügyben**

Előadó: dr. Gilányi Eszter

Összefoglaló

A nemzeti megelőző mechanizmus feladatkörében eljáró alapvető jogok biztosa és két munkatársa 2020. április 29-én az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nagykanizsai Javítóintézetébe (a továbbiakban: Intézet) látogatott.

A koronavírus-járvány okozta kockázatok miatt a látogatás – a nemzeti megelőző mechanizmus általános gyakorlatától eltérően – előzetes bejelentést követően történt.

A látogatás célja a járvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása érdekében tett intézkedések ellenőrzése, valamint annak vizsgálata volt, hogy az ellátottak mindennapi életét a veszélyhelyzet miatt elrendelt korlátozások hogyan érintették.

A látogatócsoport tagjai megfelelő védőfelszerelésben megtekintették az Intézet helyiségeit és interjúkat készítettek a vezetőséggel, a személyi állomány tagjaival, valamint az Intézetben ellátott fiatalokkal.

Az Intézet dolgozóinak létszáma bizonyos munkakörökben (pl. pszichológus, iskolai tanár, tanító) nem felelt meg a jogszabályi követelményeknek, és egyes munkatársak jelentős mértékű túlmunkát végeztek.

A látogatócsoport benyomása alapján az ellátottakat az Intézet munkatársai a koronavírus-járvánnyal és a veszélyhelyzetre tekintettel elrendelt korlátozásokkal kapcsolatban megfelelően tájékoztatták. A fiatalok azok szükségességét megértették, de nehezen viselték a megváltozott körülményeket.

Az ellátottak az intézmény-elhagyási és látogatási tilalom kompenzálására szolgáló további telefonálási alkalmat, illetve – a kapcsolattartók lehetőségeinek függvényében – az annak alternatívájaként igénybe vehető internetes kommunikációs lehetőséget kihasználták. A telefonbeszélgetésre biztosított időtartam azonban rövidebb volt, mint amit a büntetés-végrehajtási intézményekben fogvatartottak vehettek igénybe.

Az épület adottságai lehetővé tették, hogy az Intézet területén belül az oktatást, a munkafoglalkoztatást és a szabadidős programokat – beleértve a szabad levegőn sportolást – továbbra is biztosítsák.

Az Intézet igazgatója a koronavírus-fertőzés megelőzése érdekében kidolgozott intézkedési tervében nagy hangsúlyt fektetett a takarítással, fertőtlenítéssel és a személyes higiéné biztosításával kapcsolatos feladatokra. A vizsgálat tapasztalatai azt mutatták, hogy az abban foglalt intézkedéseket betartották.

A látogatás időpontjában egyetlen koronavírussal fertőzött személy sem volt az Intézetben.

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLI. törvénnyel kihirdetett kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) 1. cikke szerint a „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól.*”

A Jegyzőkönyv 3. cikke értelmében minden részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (nemzeti megelőző mechanizmus, a

továbbiakban: NMM) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (6) bekezdése értelmében Magyarországon 2015. január 1-től az NMM feladatait az alapvető jogok biztosa látja el. E tevékenysége keretében az Ajbt. 39/B. § (1) bekezdése alapján beadvány és felmerült visszásság hiányában is rendszeresen vizsgálja a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot.

A Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőző Albizottság (a továbbiakban: SPT) által 2020. április 7-én kiadott CAT/OP/10 számú Tanács¹ (a továbbiakban: SPT Tanács) rámutatott arra, hogy a kínzás, és a kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalmát kivételes körülmények fennállása esetén és veszélyhelyzet során is biztosítani kell. Az SPT Tanács szerint az egyes országokban működő nemzeti megelőző mechanizmusok maguk dönthetnek a járványhelyzetben az általuk legmegfelelőbbnek tartott intézkedésekről. Az SPT Tanács értelmében a nemzeti megelőző mechanizmusoknak a koronavírus-járvány során a társadalmi érintkezésekre vonatkozó korlátozások figyelembevételével kell gyakorolniuk a mandátumukat.

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

A Jegyzőkönyv 20. cikk e) pontja szerint a nemzeti megelőző mechanizmus feladatai teljesítése érdekében a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatja.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. tv. (a továbbiakban: Btk.) 105. § (1) bekezdése szerint „*fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.*”² Az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett Gyermek jogairól szóló ENSZ egyezmény 1. cikke szerint „*gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be*”. A Btk. 108. § (1) bekezdése alapján „*fiatalkorúval szemben intézkedésként javítóintézeti nevelés is alkalmazható*”. Ennek értelmében a javítóintézetben fogvatartott 18. életévüket be nem töltött személyek gyermekek.³ A gyermekek életkorukból adódóan és alacsony szintű jog- és érdekérvényesítési képességük miatt is kiszolgáltatott helyzetben vannak. Az alapvető jogok biztosa az Ajbt. 1. § (2) a) pontja szerint megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek védelmére.

Az alapvető jogok biztosa a NMM feladatkörében eljárva az intézményt – akkor még mint az EMMI Debreceni Javítóintézetének telephelyét – egy alkalommal már meglátogatta.⁴ Az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete (a továbbiakban: Intézet) 2019. április 1. óta önálló intézményként működik.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. bekezdése értelmében az NMM a Magyarország joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely olyan helyen látogatásokat folytathat, „*ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják személyes szabadságuktól*”. A Jegyzőkönyv 4. cikk 2. bekezdése szerint a

¹ Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) [CAT/OP/10] <https://undocs.org/CAT/OP/10>

² A Bvtv. 343. § (6) bekezdése értelmében „*fiatalkorú alatt érteni kell a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott javítóintézeti neveltet is.*”

³ A Bvtv. 382. § (1) bekezdése értelmében „*ha a fiatalkorú a huszonegyedik életévét betöltötte, az igazgató a javítóintézetből elbocsátja*”.

⁴ Ld. az AJB-493/2018. sz. jelentést.

Jegyzőkönyv alkalmazásában szabadságelvonást jelent egy személy elhelyezése olyan „környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el”. A Btk. 120. § (1) bekezdése értelmében „javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges.” A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bvtv.) 353. § a) pontja értelmében a „javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt szünetel a fiatalkorú (...) szabad mozgáshoz való joga” Mindezek alapján az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete tekintetében az alapvető jogok biztosának vizsgálati hatásköre az Ajbt. 39/B. § (1) bekezdése értelmében fennáll.

1.3. A látogatás célja

A Kormány a koronavírus (COVID-19) világjárványra tekintettel az Alaptörvény 53. cikk (1) bekezdésében meghatározott hatáskörében a 40/2020. (III. 11.) Kormányrendelettel „az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében” veszélyhelyzetet hirdetett ki.

A koronavírus-járvány okozta megváltozott helyzetben az NMM a fogvatartási helyek eddigi szempontok szerinti vizsgálatán túl feladatának tekintette annak ellenőrzését, hogy a járvány terjedésének megelőzése érdekében alkalmazott intézkedések mennyiben érintették a fogvatartottak alapvető jogait. Az NMM vizsgálatának további szempontja volt, hogy a fogvatartási helyek hogyan biztosítják a vírusfertőzés megelőzésének feltételeit. Az Egészségügyi Világszervezet 2020. március 15-én kiadott, a COVID-19 börtönökben és más fogvatartási helyeken történő megelőzésére és kezelésére vonatkozó időközi ajánlása szerint a fogvatartási helyek a fogvatartottak szoros közelsége miatt a fertőzés kiindulópontjai lehetnek, és emiatt az itt élő személyek egészségének fenntartása a közegészségügy szempontjából is kiemelt érdek.⁵

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. tv. 74. § (2) bekezdése alapján az Országos Tisztifőorvos 13305-8/2020/EÜIG sz. határozatával március 8-ától a fekvőbeteg-ellátó és bentlakásos szociális intézmények esetében látogatási tilalmat rendelt el. E tilalmat március 17-étől 13305-16/2020/EÜIG számú határozatával a gyermekvédelmi intézményekre – köztük a javítóintézetekre – is kiterjesztette, valamint a gyermekek egészségének megőrzése érdekében az intézményekből való kijárási tilalmat is elrendelt.⁶ A Kormány továbbá a javítóintézeti nevelés végrehajtására vonatkozóan a Bvtv. rendelkezéseihez képest speciális szabályokat határozott meg a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben az egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelettel (a továbbiakban: 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet).

Az NMM látogatásának célja az volt, hogy megvizsgálja, hogy milyen hatást gyakorolt a járványügyi helyzetben elrendelt korlátozások alkalmazása, valamint a speciális szabályok végrehajtása az EMMI Nagykanizsai Javítóintézetében ellátott fiatalkorúak elhelyezési körülményeire, a velük való bánásmódra. A veszélyhelyzetre tekintettel a látogatócsoport a korábbi látogatásról szóló jelentés ajánlásainak⁷ megvalósulását nem vizsgálta.

⁵ Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention, Interim Guidance of the World Health Organization, 15 March 2020 (Introduction)

http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0019/434026/Preparedness-prevention-and-control-of-COVID-19-in-prisons.pdf?ua=1

⁶ 13305-8/2020/EÜIG sz. hat.: http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/13305-8_2020_EUIG.pdf
13305-16/2020/EÜIG sz. hat.: http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/13305-16_2020_EUIG.pdf

⁷ Ld. az AJB-493/2018. sz. jelentést.

1.4. Az érintett alapvető jogok

- A kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma: „*Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani.*” [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés];
- A magánélet és kapcsolattartás tiszteletben tartásához való jog: „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.*” [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés]
- A művelődéshez (oktatáshoz) való jog: „*Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.*” [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés]
- A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség biztosítása: „*Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.*” [Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdés];
- A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- A testi és lelki egészséghez fűződő jog: „*Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.*” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés]

1.5. Az alkalmazott nemzeti és nemzetközi jogforrások, iránymutatások

- Magyarország Alaptörvénye
- 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (a továbbiakban: Ajbt.)
- 2011. évi CXLIII. törvény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: Jegyzőkönyv);
- 1991. évi LXIV. törvény a New Yorkban 1989. november 20-án kelt, a Gyermek jogairól szóló Egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény)
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (a továbbiakban: Gyvt.)
- 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
- 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló (a továbbiakban: Bvtv.)
- 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről
- 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról (a továbbiakban: 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet)
- 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet a javítóintézetek rendtartásáról (a továbbiakban: Rendtartás)
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
- 4/2000. (II. 25.) EüM rendelet a házi gyermekorvosi, házi gyermekorvosi és fogorvosi tevékenységről

- az ENSZ szabadságuktól megfosztott fiatakorúak védelmére vonatkozó szabályai (a továbbiakban: Havannai Szabályok) [*United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, General Assembly resolution 45/113, adopted on 14 December 1990 (Havana Rules)*]
- Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020) [CAT/OP/10] (a továbbiakban: SPT Tanács)
- A kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (CPT) 24. Általános Jelentése [CPT/Inf(2015)1-part rev1]
- CPT: Nyilatkozat a szabadságuktól megfosztott személyek koronavírus (COVID-19) világjárvánnyal kapcsolatos kezelési alapelveiről [CPT/Inf(2020)13]

1.6. A látogatás módszere, a vizsgálat szempontjai

Az NMM alapvető feladata, hogy a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot vizsgálja.

A Javítóintézetben az NMM feladatait ellátó alapvető jogok biztosa és két munkatársa – a veszélyhelyzetből fakadó felkészülés biztosítása, valamint a fogvatartottak és a látogatócsoport tagjainak a vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében – előre bejelentett látogatást tett. Az SPT Tanácsban rögzített 'do no harm' elvnek⁸ megfelelően a látogatócsoport tagjai védőfelszerelésben – egész testet fedő, egyszer használatos, kapucnis védőoverall, gumikesztyű, védőszemüveg és maszk – léptek be az Intézetbe.

A látogatócsoport tagjai a következő módszereket alkalmazták:

- a) dokumentumok bekérése, helyszíni iratbetekintés, fényképfelvételek készítése;
- b) az elhelyezés fizikai körülményeinek vizsgálata;
- c) az ellátottak, az Intézet dolgozói és az intézmény vezetői személyes meghallgatása, előzetesen kidolgozott, iránymutatásként szolgáló kérdéssorok alapján.

A veszélyhelyzetre tekintettel a látogatás a fogvatartás körülményeit a következő szempontok szerint vizsgálta:

- a járványhelyzet által előidézett változások a bánásmód tekintetében;
- tájékoztatás a járványügyi intézkedésekről;
- eljárás a fertőzésveszély megelőzése érdekében, különösen a befogadás során;
- a napirend, a tanulás és a szabadidő eltöltése, a szabad levegőn való tartózkodás;
- az egészségügyi ellátás biztosítása a járványhelyzetben, az egészségügyi elkülönítés lehetősége;
- kapcsolattartás módosulása a járványhelyzettel összefüggésben:
 - o a vérszerinti szülőkkal, testvérekkel,
 - o a gyermekvédelmi gyámmal,
 - o a jogi képviselővel.

1.7. Szankciók tilalma

A Jegyzőkönyv 21. cikke értelmében semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.

⁸ SPT Tanács I/4. pont.

1.8. A látogatás helyszíne és időpontja

EMMI Nagykanizsai Javítóintézet
2020. április 29.

1.9. A látogatás résztvevői

- Dr. Kozma Ákos, az alapvető jogok biztosa
- Dr. Gilányi Eszter jogász, pszichológus
- Dr. Rostás Rita pszichológus, pedagógus

2. Tényállás és megállapítások

2.1. A Javítóintézet alapadatai

Az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete 2015-ben az EMMI Debreceni Javítóintézetének telephelyeként, annak szakmai iránymutatásai szerint kezdte meg működését. Tervezése során hasznosították a már működő javítóintézetek tapasztalatait, a bűnelkövető, illetve a büntetőeljárás alatt álló fiatalok reszocializációs nevelésének megvalósítására alkalmas épületkomplexum kialakítására törekedtek. A létesítmény a lakóövezettől viszonylag távol található.⁹

Az EMMI Nagykanizsai Javítóintézete 2019. április 1. óta önálló intézményként, az Emberi Erőforrások Minisztériumának irányításával működik, a fenntartói feladatokat és az átruházott irányítási hatásköröket a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság látja el.¹⁰

2.2. Az ellátottak

Az Intézet 108 férőhelyen biztosít a bíróság által letartóztatott, valamint javítóintézeti nevelésre utalt – 12-21 éves¹¹ – fiúk számára javítóintézeti ellátást, továbbá a javítóintézetben nagykorúvá vált fiatal felnőttek részére – 24. életévük betöltéséig¹² – utógondozói ellátást.¹³

A látogatás idején engedély nélkül távol lévő fiatal nem volt, az Intézetben tartózkodó ellátottak létszáma 49, az intézmény telítettsége 45,37% volt.

A Szervezeti és Működési Szabályzat (a továbbiakban: SZMSZ) szerint az Intézetben letartóztatást és javítóintézeti nevelést végrehajtó részlegek működnek, az ellátottakat csoportokba szervezve, lakóegységekben helyezik el. Az SZMSZ szerint a csoportok számát és funkcióját a részlegekbe befogadott növendékek létszámát és arányát, a befogadottak személyiségállapot szerinti igényeit figyelembe véve határozzák meg. A befogadó és általános csoportok férőhelye 12, a szükség szerint létrehozható cél-specifikus (speciális, pszichopedagógiai) csoportok férőhelye 8.¹⁴

A látogatás idején a letartóztatást végrehajtó részlegen 2 csoportban – melyek egyike befogadó csoport¹⁵ volt – összesen 19 letartóztatott, a javítóintézeti nevelést végrehajtó

⁹ Az Intézet címe: 8800 Nagykanizsa, Kemping utca 6.

¹⁰ Ld: Alapító okirat. Okirat száma: 16258-7/2019/PKF;

letölthető: https://drive.google.com/file/d/15FqFU4eATF7ZqM5WnHyfeQUZBN_AnJYd/view?usp=sharing

¹¹ Ld. Btk. 105. § (1) bekezdés és 108. § (1) bekezdés, valamint Bvtv. 343. § (6) bekezdés.

¹² Ld. Gyvt. 66/Q § (1) bekezdés.

¹³ Ld. az alapító okirat 4.3, illetve az SZMSZ 1.7. pontját (ez utóbbi letölthető: <https://drive.google.com/file/d/1zy5wvbKuSMMzZ22EaAMhYJF1nJFWFv9o/view>)

¹⁴ SZMSZ II. 3.3.3. pont.

¹⁵ A Bvtv. 350. §-a értelmében befogadó csoportban „a fiatalok a végleges csoportba helyezéséről szóló döntés meghozataláig – legfeljebb azonban egy hónapig – tartózkodik.”

részlegesen 3 csoportban – melyek egyike szintén befogadó csoport volt – összesen 30 javítóintézeti nevelt tartózkodott.

A javítóintézeti nevelés 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet szerinti félbeszakítására a látogatás időpontjáig egy esetben sem került sor.¹⁶

Az SZMSZ értelmében a lakásotthoni formában működő, 12 fős utógondozotti otthonban is volt lehetőség azt kérő, javítóintézeti nevelésüket már letöltött vagy ideiglenesen elbocsátott fiatalok ellátására. A látogatás idején az Intézetben utógondozott nem volt. A vezetőség tájékoztatása szerint speciális csoport¹⁷ a látogatás idején nem működött.

Az Intézet csoportjainak létszáma és az ellátottak életkori megoszlása

	Letart. 1. (befogadó)	Letart. 2.	Javító 1. (befogadó)	Javító 3.	Javító 5.	összesen
létszám	8	11	10	12	8	49
életkor (években)						
átlag	16,25	16,54545	17,3	18,25	18,375	
legfiatalabb	14	16	15	16	16	
legidősebb	18	18	19	20	20	

Az egyes csoportok létszáma megfelelt a Gyvt. 66/M. § (3) bekezdésében meghatározott előírásoknak.¹⁸

A Bvtv. elkülönítésre vonatkozó rendelkezése értelmében a 16 évesnél fiatalabb és idősebb javítóintézeti nevelteket főszabály szerint külön lakóegységben kell elhelyezni.¹⁹ A látogatás idején mindössze két 16. életévét be nem töltött fiatalember tartózkodott az Intézetben, az egyikük a letartóztatotti, a másik a javítóintézeti befogadó csoportban volt elhelyezve. A Bvtv. értelmében a „letartóztatás végrehajtása során el kell különíteni (...) a letartóztatottakat az elítéltektől és a többi egyéb jogcímen fogvatartottól.” Ez a szabályozás kizárja a két fiú együttes elhelyezését. A CPT a szabadságuktól büntető jogszabályok alapján megfosztott fiatalok fogva tartásával kapcsolatban felhívta a figyelmet arra, hogy „lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy a fiatalok ne kerüljenek de facto magánzárkába”.²⁰ Mindezek alátámasztják, hogy a két fiatal fiú csoportba sorolása körülmények között történt.

A csoportok létszáma, beosztása kapcsán a vizsgálat alapvető jogokat érintő visszásságot nem tárt fel.

¹⁶ 8. § (2) bekezdés: „A javítóintézeti nevelés végrehajtását hat hónapig terjedő időtartamra az intézet igazgatója, hat hónapon túl terjedő időtartamra a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter félbeszakíthatja, kivéve, ha legalább ötévi szabadságvesztéssel fenyegetett, a Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontja szerinti személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt rendelték el a fiatalok javítóintézeti nevelését.”

¹⁷ Gyvt. 66/M. § (3) bekezdés: „Az értelmi fogyatékossgal élő, szenvedélybeteg vagy súlyos beilleszkedési zavarokkal, személyiségzavarokkal küzdő fiatalok számára létrehozott speciális csoportokban legfeljebb nyolc fő helyezhető el.”

¹⁸ „A javítóintézetben a fiatalok nevelését, ellátását legfeljebb tizenkettő fős csoportokban kell biztosítani. Az értelmi fogyatékossgal élő, szenvedélybeteg vagy súlyos beilleszkedési zavarokkal, személyiségzavarokkal küzdő fiatalok számára létrehozott speciális csoportokban legfeljebb nyolc fő helyezhető el.”

¹⁹ Bvtv. 348. § (2) és (3) bekezdés: „A fiatalok életkoruk, továbbá egészségügyi és nevelési szempontok szerint csoportosíthatók. (3) A tizenhatodik életévüket be nem töltött és a tizenhatodik életévüket betöltött javítóintézeti nevelteket a javítóintézetben külön lakóegységben kell elhelyezni, kivéve ha a fiatalok érdekében az igazgató ettől eltérően rendelkezik.”

²⁰ A CPT 24. Általános Jelentése [CPT/Inf(2015)1-part rev1] 102. pont. <https://rm.coe.int/168079412a>

2.3. Személyi feltételek

A Bvtv. 344. § alapján „a javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése.”

A látogatás idején az Intézetben a 106 álláshelyből 80 volt betöltve (az álláshelyek 75,47%-a), de a vezetőség az ellátotti létszámra tekintettel a teljes feltöltést nem tartotta szükségesnek.

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet (a továbbiakban: Rendtartás) előírásai bizonyos munkakörökben az ellátottak létszámától, illetve az ellátandó csoportok számától függően határozza meg, hogy az adott munkakörben hány személyt kell foglalkoztatni.²¹

Az orvosi munkaköröket az Intézet megbízási szerződéssel töltötte be, a jogszabály által előírt 4 helyett 3 ápolót foglalkoztatott.²²

2019 végén az egyik pszichológus jogviszonya megszűnt, így e munkakörben az előírt létszám (1 fő/40 fiatalok) nem teljesült.

Az Intézetben a rendészek száma a látogatás idején 16 volt.

14 nevelő, 2 utógondozó és 20 gyermekfelügyelő dolgozott az Intézetben, ami megfelelt a Rendtartás előírásainak.²³ A látogatócsoport rendelkezésére bocsátott adatok alapján azonban nem valamennyi nevelő és gyermekfelügyelő volt az egyes csoportokhoz beosztva, többen a délelőtti foglalkoztatás (oktatás és munkafoglalkoztatás²⁴) végrehajtását végző oktatási-képzési egység keretében látták el feladataikat.

Az egyes csoportokhoz tartozó nevelők és gyermekfelügyelők száma

	Rendt. szerint	Int. átlag	csoportokhoz beosztott					egyéb			vezető
			L1 (bef.)	L2	J1 (bef.)	J3	J5	oktatási-képzési egység	váltós éjszakás	gondozási koordinátor	
nevelő	2/cs	2,8/cs	2	1	1	1	1	5			3
gyf.	3/cs	4/cs	4	2	4	3	4	1	1	1	

Több, a Rendtartásban nem kötelezően előírt pedagógus munkakört is létesítettek, a látogatás idején 6 szakoktatót és egy gyógypedagógust foglalkoztattak.

Ugyanakkor – a látogatócsoport rendelkezésére bocsátott adatok alapján – az Intézetben a látogatás idején iskolai tanár, tanító munkakörben nem dolgoztak pedagógus munkatársak, holott azt a Rendtartás kötelezően előírta.²⁵ Az ő foglalkoztatásuk a jogszabály értelmében nem váltható ki az oktatási-képzési egységhez beosztott nevelőkkel, amennyiben viszont a nevelői munkakörök átminősítésére kerülne sor, úgy ebben a körben lenne elégtelen a foglalkoztatottak létszáma.

Az, hogy az Intézetben mindössze egy pszichológus dolgozott, továbbá iskolai tanár, tanító munkakörben nem foglalkoztattak munkatársakat, veszélyezteti az ellátott

²¹ 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 8. § (1) bekezdés, valamint 1. melléklet. Ilyen munkakör a nevelő, a pszichológus, az utógondozó, az iskolai tanár, tanító, az orvos, a pszichiáter, az ápoló, a gyermekfelügyelő, a növendékügyi előadó és a rendész.

²² Az egészségügyi ellátásról ld. részletesen a 2.6. részt.

²³ A Rendtartás szerint: nevelő: 2 fő/csoport, utógondozó 1 fő/4 csoport, gyermekfelügyelő 3 fő/csoport. Az Intézetben (átlagosan): nevelő: 2,8 fő/csoport; gyermekfelügyelő: 4 fő/csoport; utógondozó: 2/5 csoport.

²⁴ Ld. részletesen a 2.7. részben.

²⁵ A 2020. március 9-én hatályba lépett rendelkezés értelmében 10 fő/intézmény létszámban.

gyermek védelemhez és gondoskodáshoz, valamint lelki egészséghez való jogának érvényesülését.

Az igazgató tájékoztatása alapján a munkatársak körében koronavírus-fertőzés a látogatás időpontjáig nem fordult elő. Két dolgozó 14 napig önkéntes elkülönítésben tartózkodott otthonában, de ez az időszak mindkettejük esetében fertőzés megjelenése nélkül lezárult.

A járványügyi helyzetre tekintettel az ellátandó feladatok változása – további takarítási/fertőtlenítési alkalmak bevezetése, adminisztratív jellegű feladatok megnövekedése – miatt munkaköri átcsoportosításokra került sor. Az igazgató tájékoztatása szerint a túlmunka általában nem nőtt, legfeljebb a rendészek esetében, mert az előre nem látható szállítások eredményezhetnek túlórákat, és őket más munkakört betöltő dolgozó nem tudja helyettesíteni. A rendészek viszont helyettesíthették a gyermekfelügyelőket, mivel többségük rendelkezett az előírt végzettséggel.

A látogatócsoport rendelkezésére bocsátott adatok alapján a veszélyhelyzet elrendelését megelőző két hónapban, januárban és februárban átlagosan 27,79, márciusban és áprilisban 29,19 túlórárt teljesítettek a munkatársak.

Túlórák átlaga

	2020. január és február	2020. március és április
összes dolgozó	27,79	29,19
nevelők	30,53	30,56
gyermekfelügyelők	23,87	19,43
rendészek	40,62	44,94

Egyes szakmai munkaköröket vizsgálva valóban szembetűnő volt, hogy a rendészeket általában nagyobb mértékben érintette a túlmunka. A látogatócsoport rendelkezésére bocsátott adatok alapján az azonos munkakört betöltő egyes dolgozók között is jelentős eltérések voltak. Két rendész és egy nevelő már az év első négy hónapjában 300 órát meghaladó túlmunkát végzett. A munka törvénykönyve alapján főszabály szerint naptári évenként 250 óra rendkívüli munkaidő rendelhető el, amely a munkavállaló és a munkáltató írásbeli megállapodása alapján további 150 órával növelhető,²⁶ ezt az említett három munkatárs majdnem teljes egészében teljesítette a látogatás időszakára. A túlmunka növelheti a munkatársak stressz-szintjét és a kiegész esélyét, ami az érintett intézményben hozzájárulhat a feszültség növekedéséhez, s ezáltal veszélyeztetheti a fent említett – a Bvtv. 344. §-ában meghatározott – célok teljesülését.

A Javítóintézet munkatársainak nagymértékű túlmunkája aggodalomra ad okot mind a munkavállalók kimerülése, pszichés- és fizikai jóllétének megőrzése szempontjából, mind a növendékekkel szemben tanúsított bánásmódra való hatása miatt, és veszélyezteti az ellátott gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését.

2.4. A járványhelyzettel kapcsolatos tájékoztatás, a megelőzés érdekében hozott belső szabályok

Az Intézet igazgatójának tájékoztatása szerint a járványhelyzetet a lehető legnagyobb körültekintéssel, alaposággal kezelik. Ehhez a fenntartótól, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságtól (a továbbiakban: SZGYF) sok segítséget kaptak. A fenntartó a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos teendőkre vonatkozó főigazgatói utasításokat küldött, és naponta adott

²⁶ Ld.: a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. tv. 109. § (1) és (2) bekezdés.

tájékoztatást, például összefoglaló táblázatokat a friss jogszabályi változásokról. Az Intézet tartotta a kapcsolatot az egészségügyi szolgáltatókkal, az aktuális hírekről folyamatosan tájékoztattak, nyomon követték a Nemzeti Népegészségügyi Központ tevékenységét is.

Az igazgató elmondta, hogy az Intézetben a járványhelyzet időszakában mindvégig, így a látogatás idején is rendelkezésre álltak a fertőzés elleni védekezéshez szükséges eszközök. A fenntartó által biztosítottakon túl saját forrásaik terhére, piaci alapon is szereztek be védőeszközöket, és amikor szűkösebbek lettek a lehetőségek, a Polgármesteri Hivatal is segített, mivel egy önkormányzati tulajdonú foglalkoztató szövetkezet helyben készített maszkokat.

Az Intézet igazgatója kidolgozott egy, a ki- és beléptetésre, a külvilággal való kapcsolattartásra – pl. beszállítók, postai küldemények kezelése –, valamint a higiénés szabályokra kiterjedő intézkedési tervet. Az Intézet által foglalkoztatott háziorvos szintén kidolgozott egy, az orvosi vizsgálatokra és a takarítás, fertőtlenítés részletes szabályaira kiterő intézkedési tervet.

A főigazgatói utasításoknak megfelelően az Intézet vezetője a munkatársakat folyamatosan tájékoztatta a veszélyhelyzet idején alkalmazandó speciális szabályokról, feladatokról. Az ellátottakat minden lehetséges fórumon informálták, a délelőtti foglalkozások során kisfilmeket is levetítettek számukra, és a médiából is folyamatosan tájékozódhattak.

Az Intézetben kijelöltek elkülönítésre szolgáló helyiséget. A járvány Intézetben történő megjelenésének esetére, ha teljes lezárásra lenne szükség, nem készítettek részletes intézkedési tervet, mivel erre nem kaptak fenntartói utasítást. Az igazgató véleménye szerint szükség esetén meg tudnák oldani a kollégák elhelyezését, elegendő hely volt, mivel a látogatás időszakában 4 lakóegység állt üresen, és 4 db 4 fős vendégszoba is rendelkezésre állt.

A látogatócsoport tagjai által meghallgatott ellátottak tisztában voltak a járványhelyzettel és a megelőzés érdekében betartandó szabályokkal. A fiatalokat foglalkoztatta az a kérdés, hogy mikorra várhatóak enyhítések, például mikor lehet majd az Intézetet elhagyni.

A látogatócsoport a járványhelyzettel kapcsolatos tájékoztatás és a megelőzés érdekében megalkotott belső szabályozó eszközök tekintetében alapvető joggal összefüggő visszásságot nem tapasztalt.

2.5. Elhelyezési körülmények, higiénia

Az NMM a Javítóintézet előző látogatásáról készült jelentésében megállapította, hogy a létesítmény kialakítására az intézmény funkcióját figyelembe véve került sor, a belső terek megfelelő méretűek, természetes fényvel jól ellátottak voltak. Az egyes csoportok lakóegységeiben háromágyas, jól szellőztethető hálószobák, elegendő számú, jól felszerelt vizesblokkok voltak.²⁷ Az új épületben „*a fehér falakból is sugárzó patyolattisztaság, a szigorúan őrzött rend mellett a személyes tárgyak, a díszítések szinte teljes hiánya tűnt fel,*”²⁸ nem voltak olyan díszítőelemek, melyek változatos élményszituációkra utalnának, ezzel is tárgítva a fiatalok beszűkült érdeklődését.

A Havannai Szabályok értelmében a személyes tárgyak birtoklása a magánszférához való jog alapvető eleme, és a fiatalok pszichés jólléte szempontjából elengedhetetlen.²⁹ A

²⁷ Ld. az NMM AJB-493/2018. sz. jelentését.

²⁸ Uo. 12. o.

²⁹ Az ENSZ szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó szabályai, 35.

https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf

CPT is felhívta a figyelmet arra, hogy „*a fiatalok számára fenntartott fogva tartási intézménynek pozitív és személyre szabott feltételeket kell biztosítania.*”³⁰

Bár a járványhelyzetben végzett látogatásnak nem volt célja az utóvizsgálat, szembetűnő volt a változás, melyre az Intézet munkatársai is felhívták a látogatócsoport tagjainak figyelmét. Az épület folyosóit a fiatalok által a kreatív foglalkozások keretében felfestett színes sávok díszítették, valamint a szakkörökön készített képek, illetve a COVID-járvánnyal kapcsolatos rajzpályázat nyertes munkái. A csoportok nappalijában is számos alkotás helyet kapott, a hálósobákban pedig személyes tárgyak – pl. képek, könyvek, plüssállatok – elhelyezésére is lehetőség nyílt.³¹

A létesítmény – különösen a csoportok lakóegységei és az udvarok – kialakítása elősegítette, hogy az Intézet biztosítani tudja azt, hogy a járvány időszakában ne kerüljön sor a szükségesnél több személyes kontaktusra.

Az igazgató tájékoztatása szerint a járványhelyzetre tekintettel – figyelemmel a Nemzeti Népegészségügyi Központ közleményeire és a fenntartó utasításaira – nagy hangsúlyt fektettek a takarítási, fertőtlenítési feladatok végrehajtására, valamint fokozottan ügyeltek a személyi higiéné biztosítására, mind a dolgozók, mind az ellátottak esetében.

A környezetgondozási feladatok keretében a takarításba az ellátottakat is bevonták. A látogatócsoport rendelkezésére bocsátott hetirendek alapján a heti egy alkalommal esedékes nagytakarítás mellett naponta két alkalommal fertőtlenítő takarítást ütemeztek be, melyet az ellátottak végeztek a dolgozók felügyelete, irányítása mellett.

Az Intézetben észlelhetőek voltak a fokozott takarítás jelei, a folyosókon érezni lehetett a fertőtlenítő szagát. Az új szabályok szem előtt tartását a létesítmény számos pontján elhelyezett tájékoztató feliratok is segítették.³² Az ellátottak is megerősítették, hogy gyakoribbá vált a takarítás, a fertőtlenítés és a kézmosás.

Az egyik letartóztatotti csoport lakóegységének bejárásakor, a vizesblokk (WC és zuhanyzó) megtekintése közben a látogatócsoport tagjai észlelték, hogy a zuhanyzó használaton kívül van, a zuhanytálcák felszedve, a csövekből lefolyószag árad.³³ Az Intézet egyik munkatársának tájékoztatása szerint - szerkezeti, építési hiba következtében - egyes lakóegységekben a vizesblokkok felújításra szorulnak, csőcserét kell végrehajtani, így három csoportból (Letartóztatott 1, 2; Javító 5) más, a látogatás idején használaton kívüli lakóegységekbe jártak át fürdeni.

A Havannai Szabályok alapján a vizesblokkoknak olyan kialakításúnak és színvonalúnak kell lenniük, ami lehetővé teszi a fiatalok számára testi szükségleteik privát módon, megfelelő és kellően tiszta körülmények közötti kielégítését.³⁴ A látogatás idején a fürdés lehetőségét az Intézet megfelelően higiénikus körülmények között biztosítani tudta.

Amennyiben azonban a feltöltöttség növekedése vagy a fertőzés megjelenése miatt az érintett lakóegységekben is ellátottak elhelyezésére kerül sor, a csoportonként elkülönített tisztálkodás nem lesz biztosítható, ami a járványhelyzetben veszélyezteti az ellátottak egészséghez való jogának érvényesülését.

³⁰ A CPT 24. Általános Jelentése [CPT/Inf(2015)1-part rev1], 104. pont. <https://rm.coe.int/168079412a>

³¹ Ld. Melléklet, 1-4. kép.

³² Ld. Melléklet, 5-6. kép.

³³ Ld. Melléklet, 7. kép.

³⁴ Az ENSZ szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó szabályai, 34.

https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf

2.6. Egészségügyi ellátás

Az Intézetben a látogatás idején az egészségügyi ellátást nem főállású, hanem szerződéses orvosok, valamint három ápoló biztosította. Foglalkoztattak egy háziorvost a 18. életévüket betöltött fiatalok, egy házi gyermekorvost a 18. életévüket be nem töltött gyermekek ellátására, egy üzemorvost, továbbá pszichiátert és fogorvost.

Az ápolók reggel 6 óra és este 10 óra között folyamatos egészségügyi ellátást nyújtottak. Háziorvosi ellátás – a járvány időszakában ugyanúgy, mint általános esetben – hetente két alkalommal volt az Intézetben, de az ápolók tájékoztatása szerint az orvost szükség esetén rendelési időszakon kívül is be tudják hívni. A járvány időszakában a háziorvos személyesen csak felső légúti megbetegedésben nem szenvedő személyeket vizsgált meg.³⁵

A pszichiáter a veszélyhelyzet ideje alatt is az általános rendelési idejében, szerdánként 2 óra időtartamban tartózkodott az Intézetben. A látogatás idején hatályos szabályok értelmében a fogorvos csak sürgősségi ellátási igény esetén nyújtott kezelést.³⁶

Az Intézet egészségügyi részlegén a folyosó felé üveglakkal ellátott nővéri pihenőből ajtó nyílt az orvosi rendelőbe és a gyógyszerező helyiségbe. A részlegén egy fogorvosi rendelő is működött. Valamennyi helyiség jól felszerelt, modern berendezésekkel ellátott volt. A folyosó végén négy darab kétágyas, külön-külön WC-vel és zuhanyzóval ellátott betegszoba is helyet kapott.

A betegszobákban a látogatás idején összesen négy ellátott tartózkodott, az egyik szobában ketten együttesen elhelyezve. Az egészségügyi személyzet tájékoztatása szerint egyikük esetében sem merült fel koronavírus-fertőzés gyanúja. Hárman orvosi (pszichiátriai) megfigyelés miatt tartózkodtak ott. A negyedik fiatal a látogatás idején működő mindkét letartóztatotti csoportban bántalmazás áldozata volt, őt másik intézménybe való áthelyezéséig saját védelmében helyezték az egészségügyi részlegre. Az Intézet munkatársai elmondták, hogy a szobákat az elkülönítési szabályok miatt egész nap zárva tartják, különben nem lenne megoldható, hogy a letartóztatott ne találkozzon az elítélttel vagy a tettestársak egymással. A mosdó és zuhanyzó használatához az itt tartózkodóknak ki kell kopogniuk az ablakon, hogy kiengedjék őket. Az étkezésekre is a betegszobákban kerül sor. Szabad levegőre naponta kikísérik őket. A látogatócsoport tagjai által meghallgatott ellátottak megerősítették, hogy minden nap kiviszik őket levegőzni, jelzésre kiengedik őket a WC-re, és kérésükre bármely napszakban zuhanyozhatnak.

Az Intézetbe újonnan érkezők 14 napos elkülönítése és megfigyelése – amennyiben egészségi állapotuk a járványügyi megfigyelést végző egészségügyi intézménybe szállítást nem indokolja³⁷ – a betegszobákban történhet. Az igazgató tájékoztatása szerint a járvány kitörése óta két új befogadás történt, mindkét esetben sor került a 14 napos elkülönítésre. Egy további esetben kartörés miatt kórházi fekvőbeteg-ellátásban részesült ellátottat különítettek el visszafogadását követően. Az ő 14 napos időszaka a látogatás napján járt le, a csoportjába való visszahelyezését megelőzően orvos is megvizsgálta. Az általa használt betegszoba záró fertőtlenítését a látogatócsoport érkezését megelőzően végezték el. Egy orrtörés miatt kórházi járóbeteg-ellátásban részesült fiatal esetében az Intézetbe való visszatérését követően

³⁵ Összhangban az emberi erőforrások minisztere, Prof. Dr. Kásler Miklós által jóváhagyott „A 2020. évben azonosított új koronavírus (SARS-CoV-2) okozta fertőzések (COVID-19) megelőzésének és terápiájának kézikönyve” 1.3. Betegút c. részében foglaltakkal, ld. 5. o.

https://koronavirus.gov.hu/sites/default/files/sites/default/files/imce/magyar_koronavirus_kezikonyv.pdf

³⁶ A 10/2020. (III. 14.) EMMI rendelettel módosított, a háziorvosi, házi gyermekorvosi és fogorvosi tevékenységről szóló 4/2000. (II. 25.) EüM rendelet 23. § (1) bekezdése értelmében „A veszélyhelyzet (...) időtartama alatt fogorvosi alapellátás keretében csak a 4. § (4) bekezdés e) pontja szerinti sürgősségi ellátás nyújtható.” (A rendelkezés 2020. III. 15-től 2020. V. 3-ig volt hatályban.)

³⁷ Ld. 90/2020. (IV. 5.) Korm.rendelet 8. § (6) bek.

elkülönítésre nem került sor, az egészségügyi személyzet tájékoztatása szerint azért, mert a Kanizsai Dorottya Kórház beléptetési rendszere, az alkalmazott védelmi intézkedések (szájmaszkot adnak, mérik a testhőmérsékletet) miatt erre nem volt szükség.

A kórházi járóbeteg-ellátásban részesült személy esetében a 14 napos elkülönítés az EMMI által a koronavírus megelőzése és a kockázatok csökkentése érdekében kibocsátott útmutatók³⁸ alapján nem volt előírás.

A látogatás során a Javítóintézetben ellátottak egészségügyi ellátásával kapcsolatban alapvető jogot érintő visszásságra utaló körülmény nem merült fel.

2.7. Kötelező és szabadidős tevékenységek

A CPT iránymutatásai szerint a fiatalok fogvatartottak esetében – akiknek nagy szükségük van a fizikai aktivitásra és az intellektuális ingerekre – különösen káros az értelmes tevékenység hiánya, ezért számukra egész napra biztosítani kell oktatási-, sport-, szakképzési-, rekreációs és más, értelmes programokból álló kínálatot.³⁹

A Gyvt. 66/M. §-a szerint a javítóintézet feladatai közé tartozik a fiatalok oktatásával, képzésével és munkafoglalkoztatásával kapcsolatos feladatok ellátása. A Bvtv. 355. § (2) bekezdése alapján a javítóintézetben ellátott *„fiatalok részére - személyiségük fejlesztése érdekében - egyéni és csoportos foglalkozásokat, valamint különféle - intézetben belüli, vagy intézetben kívüli - programokat kell szervezni vagy biztosítani.”* Az e tevékenységekre vonatkozó részletes szabályokat a Rendtartás 5. § (1) bekezdése értelmében a Házi rend tartalmazza.

A veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet 8. § (1) bekezdése szerint *„a javítóintézeti nevelés végrehajtása során az oktatás és nevelés, a közösségi élet, a művelődés és a sportolás feltételeit a lehetőségektől függően kell biztosítani.”* A Kormányrendelet 8. § (3) bekezdése értelmében – összhangban az Országos Tisztifőorvos által elrendelt intézmény-elhagyási tilalommal⁴⁰ – a fiatalok részére a javítóintézetben kívül istentiszteleten való részvétel és tanulmányok folytatása nem engedélyezhető.⁴¹

A Kormányrendelet 8. § (4) bekezdése szerint a javítóintézet igazgatója az intézkedés céljának, a javítóintézet és a fiatalok biztonságának a veszélyeztetése esetén korlátozhatja vagy felfüggesztheti a fiatalok megfelelő sport- és kulturális, vagy egyéb szabadidős-foglalkozás biztosításához való jogát.

Az igazgató a látogatócsoport tagjait arról tájékoztatta, hogy az Intézetben ellátott valamennyi fiatal részt vesz az oktatásban és a munkafoglalkoztatásban is a délelőtti foglalkozások keretében. Oktatásban végzettségtől és életkortól függetlenül mindenki részesül, mert akinek van végzettsége, annak is van pótolnivalója. Általában 50-50%-ban oszlik meg a tanulás és a foglalkoztatás között az arány, de ha valaki már nem tanköteles korú, rendelkezik alapfokú iskolai végzettséggel és nem motivált a tanulásra, akkor esetében a munkafoglalkoztatás aránya kb. 70%-ra nőhet. A diákok vagy a korábbi intézményükbe

³⁸ Útmutató az Országos Tisztifőorvosi határozatában foglaltak végrehajtásához (2020. 03. 19.) http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/Utmutato_Tisztifoorvosi_határozat_vegrehajtashoz.pdf
Útmutató szociális szakosított, gyermek átmeneti, gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézmények és javítóintézetek részére (2020. 03. 22.)

http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/Utmutato_szocialis_szakosított_gyermek_atmeneti_gyermekv_szakell_bizt_int_es_javint_reszere.pdf

³⁹ A CPT 24. Általános Jelentése [CPT/Inf(2015)1-part rev1] 107. pont. <https://rm.coe.int/168079412a>

⁴⁰ Ld. a 13305-16/2020/EÜIG számú határozatot. http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/13305-16_2020_EUIG.pdf

⁴¹ 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet 8. § (3) bekezdés.

vannak beiskolázva, vagy Aszódra,⁴² az osztályozó vizsgákra való felkészítés pedig az Intézetben zajlik a pedagógus munkatársak segítségével. A járványt megelőző időszakban volt olyan ellátott, aki külső munkahelyre járt ki, de a veszélyhelyzet alatt kizárólag az Intézetben folyt a foglalkoztatás, melyet a látogatás idején a kertészetben, valamint a képzőművészeti, a szakmunka és a kreatív tanműhelyben biztosítottak.

A letartóztatottak esetében az oktatási csoportok egybeestek a nevelési csoportokkal, így nem volt keveredés, ezzel is csökkent az érintkezések száma. A javítóintézeti ellátottak körében ezt nem tudták megoldani, így a korábbi gyakorlatnak megfelelően egy-egy oktatási csoportba különböző nevelési csoportokból kerültek be ellátottak.

A 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet 8. § (4) bekezdése értelmében a javítóintézet igazgatója a fiatalkorú Bvtv. 355. § (1) bekezdés *i*) pontja szerinti – a megfelelő sport- és kulturális, vagy egyéb szabadidős-foglalkozás biztosítására való – jogának gyakorlását az intézkedés céljának, a javítóintézet és a fiatalkorú biztonságának a veszélyeztetése esetén korlátozhatja vagy felfüggesztheti.

A vezetőség tájékoztatása szerint az intézeti szintű rendezvényeket megszüntették, az ünnepek, rendezvények kiscsoportos foglalkozás keretében zajlottak. A járványhelyzetre tekintettel az anyák napi ünnepség is elmaradt, melynek kiváltására szépíró versenyt szerveztek.

Az Intézet ellátottjai között sok volt a kreatív fiatal, akik szívesen igénybe vették a kreatív műhely által nyújtott lehetőségeket. Sok képet készítettek változatos technikával (pl. faképeket, cérnaképeket), az alkotások egy része az Intézet falait díszítette. Szintén e program keretében került sor az Intézet előző NMM látogatása során még rideg, fehér falainak színesítésére. Az ellátottak kreativitását a munkatársak a járványhelyzetre való felkészítéshez is felhasználták. Háziversenyt írtak ki a koronavírussal kapcsolatos rajzokra, a nyertesek munkáit pedig az Intézet folyosóin kiállították.⁴³

Az Intézet több, egymástól elkülönített udvarral rendelkezik, így a szabad levegőn tartózkodás és sportolás lehetőségét a veszélyhelyzet ideje alatt is biztosítani tudták.⁴⁴ Az ellátottak védelmében a sportudvaron egyszerre csak egy csoport tagjai tartózkodhattak, a különböző csoportok számára a hetirendben levegőzésre meghatározott időpontokat távolították. Sportolásra emellett a tornateremben és a ping-pongozásra kijelölt nagyteremben is biztosítottak lehetőséget, a kondicionáló termet pedig jutalomként vehették igénybe az ellátottak.

A látogatócsoport által meghallgatott fiatalok megerősítették, hogy „*tanulás, műhely, kertészkedés*” minden hétköznap van, csak most úgy zajlik, hogy amikor bemennek, kezet mosnak, és amikor kijönnek, akkor is kezet mosnak. Elmondták, hogy az udvaron minden nap lehet 50 percet tartózkodni, valamint az iskolából és a kreatív műhelyből is ki lehet menni levegőzni, a kertészetben pedig végig a szabad levegőn vannak.

Volt köztük olyan, aki kevesellte a sportolási lehetőséget, kifogásolta, hogy most például focizni sem lehet – azt a sok sérülés miatt már a járványt megelőzően megszüntették – és szeretett volna hetente háromszor „kondizni” is.

Az Intézet igazgatója a látogatócsoport tagjait arról tájékoztatta, hogy a kondicionáló termet nem mindenki használta rendeltetésszerűen, egyes ellátottak csak fizikai fölényt akartak szerezni társaik felett. Emiatt döntöttek úgy, hogy a használat lehetőségét nem általánosan, hanem a jutalmazási rendszerbe építve biztosítják. A bezártság okozta feszültségek csökkentése érdekében beszereztek egy boxságot is, a látogatás idején a használat feltételeinek kidolgozása zajlott.

⁴² EMMI Aszódi Javítóintézet, Általános Iskola, Szakiskola és Speciális Szakiskola.

⁴³ Ld. Melléklet, 2. kép.

⁴⁴ Ld. Melléklet, 8-9. kép.

A vizsgálat az oktatás, a foglalkoztatás és a szabadidő járványhelyzet idején történő megszervezésével, biztosításával kapcsolatban alapvető jogot érintő visszásságra utaló körülményt nem tárt fel.

2.8. Kapcsolattartás

A Havannai szabályok értelmében minden lehetséges eszközzel biztosítani kell a külvilággal való megfelelő kapcsolattartást, ami a tisztességes és emberséges bánásmódhoz való jog integráns része, és elengedhetetlen ahhoz, hogy a fiatalok felkészülhessen a társadalomba való visszailleszkedésre. A családdal, barátokkal és más személyekkel történő kommunikáció mellett lehetővé kell tenni a fogvatartási intézmény elhagyását otthona, családtagjai meglátogatása, továbbá tanulmányok folytatása céljából, illetve egyéb fontos okból.⁴⁵ A CPT rámutatott, hogy a fiatalok számára – akik közül érzelmi depriváció vagy a szociális készségek hiánya miatt sokan magatartási problémákkal küzdenek – különösen hasznos lehet a külvilággal fenntartott jó kapcsolat, valamint a társadalmi beilleszkedés érdekében az intézményből való rendszeres eltávozás.⁴⁶

A Bvtv. a fiatalok kapcsolattartásának több formáját nevesíti.⁴⁷ A járványügyi helyzetben a 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet 8. §-a alapján e kapcsolattartási lehetőségek közül nem volt engedélyezhető a látogatás, a kimenő, az eltávozás, a szabadság és a családi konzultáció, továbbá a rendkívüli eltávozás. A jogszabály értelmében a csomagküldést a javítóintézet igazgatója az intézkedés céljának, a javítóintézet és a fiatalok biztonságának a veszélyeztetése esetén korlátozhatta vagy felfüggeszthette. A rendkívüli szabályok kizárólag a levelezést nem érintették. A korlátozások hátrányos következményeinek enyhítése érdekében a javítóintézet igazgatója a telefonos kapcsolattartás gyakoriságát és időtartamát növelhette.

Az Intézetben az igazgató a csomagküldés lehetőségét nem korlátozta vagy függesztette fel, de tájékoztatta a hozzátartozókat, hogy romlandó termékeket ne küldjenek, mert a csomagot átadás előtt 3 napig pihentetik. A postai küldeményeket védőfelszerelésben vették át, és 3 nap után dolgozták fel, de a sürgős leveleket lefénymásolva hamarabb kiadták.

Az Intézetbe már a látogatási tilalom elrendelését⁴⁸ megelőző utolsó alkalommal, a március 7-8-án megvalósult látogatások során is csak kézfertőtlenítést követően engedélyezték a hozzátartozók belépését, és felhívták a figyelmüket arra, hogy a szociális intézményekhez hasonlóan itt is korlátozások várhatóak. Az igazgató véleménye szerint ennek is köszönhető, hogy a hozzátartozók közül a korlátozások miatt senki nem tiltakozott vagy élt panasszal, mivel megértették, hogy mindez a gyermekeik érdekében történik.

A járványügyi helyzetben a védővel, gyermekvédelmi gyámmal, gyermekjogi képviselővel az Intézet a telefonos, illetve levelezés útján történő kapcsolattartás lehetőségét biztosította.

Az Intézetben a befogadás 30 napos időszakát követően a szabadság fokozatos növelésével – először szabad téren, a kertészetben végzett munka, majd kimenő a dolgozókkal és a többi elláttal, ezt követően családi kimenő, majd a több napos eltávozás – készítik fel az ellátottakat a társadalomba való visszailleszkedésre, de ennek lehetősége a járványra tekintettel elrendelt intézmény-elhagyási tilalom miatt megszűnt, ami feszültséget gerjesztett az ellátottak körében. A fenntartó állásfoglalása alapján nem volt követhető az a korábban

⁴⁵ Az ENSZ szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmére vonatkozó szabályai, 59.

https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf

⁴⁶ A CPT 24. Általános jelentése [CPT/Inf(2015)1-part rev1] 122. pont. <https://rm.coe.int/168079412a>

⁴⁷ 357. § (8) bekezdés: „A fiatalok kapcsolattartásának formái: a) levelezés, b) csomagküldés, c) telefonbeszélgetés, d) látogatás, e) kimenő, f) eltávozás, g) szabadság, h) családi konzultáció.”

⁴⁸ A 13305-16/2020/EÜIG számú határozattal, 2020. március 17-i hatállyal. http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/13305-16_2020_EUIG.pdf

kialakult gyakorlat sem, mely szerint a javítóintézeti nevelés megszűnését vagy az ideiglenes elbocsátást közvetlenül megelőzően eltávozást biztosítottak az ellátottnak.

Az Intézet pszichológusa és több dolgozója is megemlítette, hogy az ellátottak az új szabályok bevezetése óta feszültebbek, frusztráltabbak, türelmetlenebbek. A meghallgatott fiatalok közül is többen jelezték, hogy nehezen viselik, hogy nincs lehetőség látogatófogadásra és az Intézet elhagyására.

A CPT a szabadságuktól megfosztott személyek koronavírus világjárvánnyal kapcsolatos kezelési alapelveiről szóló nyilatkozatában felhívta a figyelmet arra, hogy a külvilággal való kapcsolattartás, így például a látogatás korlátozását alternatív kommunikációs lehetőségekkel – például telefonálás vagy internet alapú kommunikáció – kell ellensúlyozni.⁴⁹

A Bvtv. 359. § (1) bekezdése alapján a javítóintézetben ellátott fiatalok telefonkészülék használatára hetente két alkalommal legalább tíz perc időtartamban jogosult. A 90/2020. (IV. 5.) Kormányrendelet értelmében a javítóintézet igazgatója a telefonálást a járványügyi helyzettel összefüggő korlátozások hátrányos következményeinek enyhítése érdekében ennél nagyobb gyakorisággal és időtartamban is engedélyezhette.

A Házirend alapján általános esetben mind a letartóztatottak, mind a javítóintézeti neveltek heti két alkalommal 10-10 percet telefonálhattak kapcsolattartóikkal az Intézet költségére, ellenőrzés mellett. Az ügyvéddel, egyház képviselőjével, emberi és kisebbségi jogok képviselőjével ellenőrzés nélkül kerülhetett sor a beszélgetésre.

A korlátozások kompenzálására a szokásos heti 2x10 perces időszakon felül minden ellátottnak engedélyeztek egy további 10 perc időtartamú telefonbeszélgetést, vagy heti egy alkalommal szintén 10 perc időtartamban digitális eszköz útján (a Skype-programon keresztül) történő kapcsolattartást. Ez utóbbit azok tudták igénybe venni, akik kapcsolattartóinál rendelkezésre állt a megfelelő eszköz. Az igazgató tájékoztatása szerint kezdetben kevesebben éltek vele, de a látogatás idején már a fiatalok mintegy fele használta ki ezt a lehetőséget. További heti 1x10 perc telefonos kapcsolattartási időt jutalomként biztosítottak, melyet az igazgató a járványügyi helyzet megszűnését követően is fenntartani tervezett.

Amint azt az NMM korábbi jelentésében megállapította,⁵⁰ a bv-intézetek a jogszabály alapján a letartóztatott vagy a bűncselekményük miatt szabadságvesztésüket töltő fiatalok számára jellemzően hosszabb időtartamú telefonbeszélgetést tesznek lehetővé, mint amit a Házirend alapján az Intézet az enyhébb szankcióval sújtott vagy letartóztatásukat javítóintézetben töltő ellátottnak biztosít.⁵¹

Telefonos kapcsolattartás időtartama a szabadságvesztésre ítélt, illetőleg letartóztatását büntetés-végrehajtási intézetben töltő fiatalok esetében (perc/hét)⁵²

	szigorúbb rezsím	általános rezsím	enyhébb rezsím
börtön	20	40	50
fogház	30	50	75
letartóztatott	70	70	105

⁴⁹ CPT: Nyilatkozat a szabadságuktól megfosztott személyek koronavírus (COVID-19) világjárvánnyal kapcsolatos kezelési alapelveiről [CPT/Inf(2020)13] 7. pont

⁵⁰ AJB-493/2018. sz. jelentés

⁵¹ Kivétel ez alól a börtön fokozat, szigorúbb rezsím, mely megegyezik az Intézetben biztosított heti 20 perc időtartammal.

⁵² A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet értelmében:

Letartóztatottak: IM rendelet 187. § (1) b), 188. § (1) b) és 189. § (1) b) pontok, elítéltek: IM rendelet 40. § (1) b), (2) c), (3) c), 41. § (1) b), (2) c), (3) c) pontok.

Fiatalok esetében szabadságvesztést fegyház fokozatban nem lehet végrehajtani.

A járványügyi helyzetben, a bevezetett korlátozások kompenzálására a bv-szervezet további 15 perc időtartamú telefonbeszélgetési lehetőséget biztosított mind a fiatalkorú, mind a felnőtt korú fogvatartottak esetében.⁵³

Amint arra az NMM korábbi jelentésében is felhívta a figyelmet, a telefonálás Házirendben meghatározott heti 2x10 perces időtartama nem jogszabálysértő, mivel a jogalkotó a minimális időtartamot rögzíti, melytől a javítóintézet igazgatója eltérhet. Tekintettel azonban arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben és a javítóintézetben tartózkodó fiatalkorúak esetében a bűnmegelőzés és a reintegrációra való törekvés miatt egyformán fontos a családi kapcsolatok fenntartása és javítása, a fennálló helyzet alkalmas arra, hogy veszélyeztesse a hátrányos megkülönböztetés tilalmának gyakorlati érvényesülését. Erre tekintettel megfontolásra érdemesnek tartom, hogy a javítóintézet igazgatója a telefonálásra biztosított időtartamot – a járványhelyzet megszűnését követő időszakban is, valamint a jutalmazási rendszertől függetlenül – hosszabbítsa meg.

3. Összefoglalás

Az NMM feladatkörében eljáró alapvető jogok biztosa és két munkatársa 2020. április 29-én az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nagykanizsai Javítóintézetébe látogatott. A 108 férőhelyes Intézetben 49 ellátott (19 letartóztatott és 30 javítóintézeti nevelt) tartózkodott, a telítettség 45,37% volt.

Az NMM a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel – általános gyakorlatától eltérően – a látogatását előre bejelentette. A látogatócsoport tagjai megfelelő védőfelszerelésben tekintették meg az Intézet helyiségeit, és interjúkat készítettek a vezetőséggel, a személyi állomány tagjaival, valamint az Intézetben ellátott fiatalokkal.

A látogatás fókuszában a koronavírus-fertőzés megelőzése, illetve következményeinek elhárítása érdekében tett intézkedések ellenőrzése, valamint annak vizsgálata állt, hogy az ellátottak mindennapi életét a járványügyi helyzetben elrendelt korlátozások hogyan érintették. Bár az NMM az Intézményt – akkor még mint az EMMI Debreceni Javítóintézetének telephelyét – egy alkalommal már meglátogatta, a járványhelyzetre tekintettel a korábbi látogatásról szóló jelentés ajánlásai⁵⁴ megvalósulásának vizsgálata nem képezte a látogatás célját.

A látogatás időpontjában egyetlen koronavírussal fertőzött sem volt az Intézetben.

Az Intézet dolgozóinak létszáma bizonyos szakmai munkakörökben (pl. pszichológus, iskolai tanár, tanító) nem felelt meg a jogszabályi követelményeknek, és egyes munkatársak – a járványhelyzet során keletkezett többletfeladatokról függetlenül – jelentős mértékű túlmunkát végeztek, ami veszélyeztette az ellátott gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz, valamint lelki egészséghez való jogának érvényesülését.

A veszélyhelyzetben elrendelt korlátozások érintették a fogvatartottak kapcsolattartáshoz és oktatáshoz, művelődéshez való jogát. A látogatási és intézmény-elhagyási tilalomra tekintettel a személyes kapcsolattartás, valamint az intézményen kívüli programokon való részvétel lehetősége megszűnt. Az Intézet épületének adottságai lehetővé tették, hogy a létesítmény területén belül az oktatást, a munkafoglalkoztatást és a szabadidős programokat – beleértve a szabad levegőn sportolást – kisebb csoportokban továbbra is biztosítsák.

Az Intézet igazgatója a koronavírus-fertőződés megelőzése érdekében kidolgozott intézkedési tervében nagy hangsúlyt fektetett a takarítással, fertőtlenítéssel és a személyes

⁵³ Ld. a Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön NMM látogatásáról szóló AJB-2419/2020. sz. jelentését, 9.o.

⁵⁴ Ld. az AJB-493/2018. sz. jelentést.

higiéné biztosításával kapcsolatos feladatokra. Kijelölte az Intézetbe újonnan érkezők és az esetleges fertőzöttek elkülönítésére és megfigyelésére szolgáló helyiségeket is. A látogatás tapasztalatai szerint az intézkedési tervben foglaltakat betartották. A vizsgálat az egészségügyi ellátás biztosításával kapcsolatban sem tárt fel alapvető jogot érintő visszásságra utaló körülményt. Aggodalomra adott viszont okot, hogy néhány lakóegységben szerkezeti, építési hiba következtében a zuhanyzók használaton kívül voltak és felújításra szorultak.

A látogatócsoport benyomása alapján az ellátottakat az Intézet munkatársai a koronavírus-járvánnyal és a veszélyhelyzetre tekintettel elrendelt korlátozásokkal kapcsolatban megfelelően tájékoztatták. A fiatalok az intézkedések szükségességét megértették, de nehezen viselték a megváltozott körülményeket.

Az elrendelt korlátozások kompenzálására szolgáló további telefonálási alkalmat, illetve – a kapcsolattartók lehetőségeinek függvényében – az annak alternatívájaként igénybe vehető internetes kommunikációs lehetőséget az ellátottak kihasználták. A telefonbeszélgetésre biztosított időtartam rövidebb volt, mint amit a büntetés-végrehajtási intézményekben vehettek igénybe a fogvatartottak, ami visszásságot okozott a hátrányos megkülönböztetés tilalmának gyakorlati érvényesülésével összefüggésben.

4. Ajánlások, javaslatok

A látogatás megállapításaival összefüggésben

I. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a **Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját mint az Intézet fenntartóját**, hogy

1. biztosítsa az Intézet használhatatlan zuhanyzói felújításának feltételeit.

II. az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján felkérem az **Intézet igazgatóját**, hogy

2. biztosítsa a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendeletben kötelezően előírt munkakörök megfelelő létszámú feltöltöttségét mind az Intézet egészére, mind valamennyi csoportjára vonatkozóan;
3. tegye meg a szükséges intézkedéseket a rendkívüli munkaidő csökkentése érdekében;
4. gondoskodjon az Intézet használhatatlan zuhanyzóinak felújításáról;
5. fontolja meg a telefonos kapcsolattartásra biztosított időtartam meghosszabbítását a jutalmazási rendszertől függetlenül, a járványhelyzet megszűnését követő időszakban is.

Budapest, 2020.

Dr. Kozma Ákos

7. Használhatatlan zuhanyzó

8. Sportudvar

9. Egy másik udvar